

PROSA APROPOSA GUREA?

Euskaraz hala moduz idazteko joera orokortzen ari ote den, horra galdera potoloa. Jo dezagun erantzuna baiezkoa dela: zergatik ari da gertatzen? Zein da horren erantzule? Testuak maite dituzten bi lagun elkartu ditugu gaiaren bueltan, Irene Arrarats eta Joxerra Garzia.

Lander Arretxea

@Lander Arretxea

Nola hasi behar nuke testu hau idazten? Nori zuzentzen natsaio? Zein ote da adierazi nahi dudana hori haiek ongi ulertzeko modu aproposena? Horiek dira, inoiz baino modu kontzienteagoan, ordenagailuaren parean eseri eta burura etorri zaizkigun galderak. Ariketa hori egin eta erantzunekin asmatzen bada, orduan izango da idazteko modu bat eraginkor eta kalitatezko. Galdera horiei aurre egin gabe ordea, nabarmena da arriskua: ideiak aurrez ikasi edo barneratutako esaldi eta egituretan txertatzea, formari ia erreparatu gabe.

Bigarren joera hori nahikoa zabaldua dagoelakoan, zergatik gertatzen den eta inertziatzko idazketa horretan zein prosa mota nagusitzen den jakin nahiak eraman gaitu idatzizko komunikazioan aritu eta aditu diren Irene Arrarats eta Joxerra Garziarengana.

“Badago prosa mota bat oso zabaldua, berez tradizioko prosarekin zerikusi handirik gabea: ez du idazle klasikoan antzik, ez Auspoko herri idazleen antzik, eta ez ahozkoaren tankerarik ere”. Hala dio Irene Arrarats *Berria* egunkariko zuzentzaile eta itzultzaileak. Zer

nolakoa den prosa hori? Hiru ezaugarriekin lotzen du: batetik, euskara pobretua da, baliabide gutxikoa eta horregatik errepikatzen ditu gehienetan egitura berberak; bestetik, beti erregistro berean aritzen da, ez du bereizten unibertsitateko azterketa baterako den ala herri bateko jaiak iragartzeko; eta azkenik, prosa modu hori ez da bere baitakoa, hau da, sortzen duen gehiena erdararen imitazioa da.

Prosa eredu horren zabaltzeak automatismo batzuk ere ekarri dituela dio Arraratsek: atzerakarga, gerundio

faltsuak, puntuazio pobrea –komak eta puntuak bakarrik erabiltzea–, perpaus erlatiboen erabilera neurrigabea... “Batzuentzat hori da euskara batua, hori baino ez. Erregistro formaletan, prosa modu hori hankamotza da, zehazta-sunik gabea; lagunarteko erregistroan ordea, pozoiz hutsa da, artifiziala eta graziaz gabekoa delako. Nolanahi ere, beste askok ez dute porru hori irensten, eta, bistan denez, bestelako prosa modu batzuk ere sortzen dira, komunikatiboagoak eta erakarga-rragoak”.

Komunikazio helburua zer?

Orokortu den prosa mota hori gatzgabea eta kamutsa dela uste du euskaraz eta komunikazioaz han eta hemen gogoetatu duen Joxerra Garziak ere. Testuaren eraginkortasuna beharrean zuzentasuna lehenesteari egotzen dio, azken finean testu baten funtzioa komunikatu nahi duen horretan asmatzea baita. “Helburuak testu barrukoak ezarri ohi dira: kohesioa, koherentzia eta, jakina, zuzentasun gramatikal eta sintaktikoa. Hori guztia ondo dago, baina ez helburu moduan, bitarteko moduan baizik. Helburuak, benetakoa, testutik eta hizkuntzatik kanpokoa behar du izan: gure idatziaren bidez zer eragin nahi dugun irakurlearengan”. Hizkuntza edo prosa eraginkorra den edo ez jakiteko, ordea, zer lortu nahi den jakin behar da aurrez. Senekaren aipu bat dakar gogora Garziak: “Haize onik ez baitago nora joan ez dakienarentzat”.

Uste berekoa da Arrarats, baina arriskutsua iruditzen zaio zuzentasun eza komunikazio gaitasunarekin lotzea, ez baitira elkarren etsai. “Lizentziak hartzeko ere, araua behar da; araua hausteko ere, araua behar duzu. Araua, berez, ez da Euskaltzaindiaren bilduma horretan agertzen dena *bakarrik*. Araua da hizkuntzaren logikaren barrenean dagoena. *Damolot* edo *dizerdit* asmatzea ederra da, euskararen bizi-indarraren seinale, baina ez bazaigu ateratzen, pentsatu ere egin gabe, *badamolot* esatea, *banoa* esaten den bezala, bada, problema da arrotza zaigula euskararen sistema, eta, beraz, sistemarik gabe, hots, hizkuntzarik gabe geratzeko arriskua dugula”.

Erdaren menpeko dotorezia

Idazten duenarengan nagusitu diren inertzia horiek ustezko dotoretasuna-

» Euskara pobretu, baliabide gutxiko eta errepikakorra nagusitu da eta zenbaitek eredu hori ulertzen dute euskara batutzat

rekin lotzen dira maiz. Arraratsek dioen moduan, “Trenak oraintxe burutuko du bere irteera” esaten badugu, batzuek nahiago dute hori “trena oraintxe aterako da” esatea baino. Garziak aldiz, dotore ari garelakoan eta kohesioaren izenean, etengabe erabiltzen ditugun “izan ere”, “alabaina”, “lehenik eta behin” eta gisako lokailuak aipatzen ditu adibide gisa. Gaztelaniatik edo frantsesetik abiatzearekin lotzen du fenomeno hori Arraratsek, oso zaila delakoan, begi-bellarrietan erdararen oihartzun etengabea izanda, egituraz-eta guztiz bestelakoa den hizkuntza baten dotoretasuna estimatzea. “Transmisioan eten bat gertatu da, eta, horren ondorioz, aurreiritzi batzuek indar handiagoa hartu dute gure tradizioak baino, eta, zoritxarrez, ez dakarte batere abantailarik komunikazioa hobetzeko. Horixe da gure bide itsuen sorburua, nik uste”.

Ezin dena hezkuntzari aurpegiratu

Inertziatzko idazketa hori nolakoa den eta zergatik gertatzen den nolabait argituta, bada erantzuleen bila hasteko garaia. Arraratsi gehiegitxo iruditzen zaio eredu hori eskoletan sustatu dela esatea, baina aitortzen du egoera soziolinguistikoa erdararen ondorioz euskara mehetuz joan den neurrian, arlo guztietan sartu dela, baita eskoletan ere. “Komunikatibideak, filmak, bideo-jokoak... Gehien-gehiena erdaraz jasotzen dute haurrek. Euskal mundua arlo gutxitara iristen da, eta eskolak ezin beteko ditu beste arlo-tako hutsune guztiak”. Gogora dakar, hala ere, alde handia dagoela eskoletan euskaraz eta erdaraz irakurtzen den artean: erdaraz literatura landua,

» **JOXERRA GARZIA:**
“Ikasleen prosa gainbeheran? Gehiago kezkatzen nau irakasleen prosak: negargarria da gure testu akademikoen maila”

eta euskaraz, oinarritzko prosan idatzitako nerabeentzako liburuxkak. “Gurpil zoro bat da: euskara pobretu hori baino ez dakigunez, beldur gara gehiago eskatuz gero ez ote ditugun uxatuko haur-gazteak, baina besterik irakatsi-entzun-leitu ezean, nondik aterako dute?”.

Berriki erretreta hartu badu ere, orain gutxi arte EHUren Leioako Gizarte eta Komunikazio Zientzien Fakultatean jaso ditu Joxerra Garziak aurrez eskoletatik iga-rotako ikasleak. “Ikasleen prosa gainbeheran ote doan? Baliteke, baina askoz gehiago kezkatzen nau irakasleen prosak, are gehiago komunikazioa irakasten dutenenak. Negargarria da, oro har, gure testu akademikoen prosa maila”. Hezkuntzatik kanpoko eragileetara zabaltzen den gaitza dela dio, euskarazko hedabideak ere jo puntuan jarrita: “Akats gramatikalik gabeko testuei aise ematen zaie oniritzia. Sarrri, ordea, akatsik gabeko testu horiek ez dute ezer lortu edo eragiteko balio, inertziatzko idazkera lo-arazle baino ez dira. Horri ez zaio, baina, garrantzirik ematen, eta zuzenak badira, argitaratu egiten dira”.

Berria egunkariko zuzentzailea da Arrarats eta eguneroko lana du kazetaritza eta iritzi testuak berrikustea. Antzematen du arriskutsua iruditzen zaion hizkuntza etengabe berrasmatzeko joera: “Komunikazioa hobetzeko behar den guztia alda dadila euskara, baina ahal den gutxiena, higitzearen poderioz exonormatibo bihurtu ez dadin”. Tradizioko forma edo egituraren ordez beste bat zabaltzen hasten bada, baina abantaila komunikatiborik ez badakar, zertarako behar dugu? Euskara asmatua dago”. ■